

Una desconeguda pionera: La Dra. Rita Shelton i la seva vinculació amb Barcelona

La integració de la dona en el món de la Medicina ha estat una de les grans revolucions socials del segle XX. És un fet conegut que les tres primeres dones que van aconseguir acabar els estudis de Medicina a l'antiga Facultat de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, María Elena Baseras i Ribera (1878), Dolors Aleu i Riera (1879) i Martina Castells i Ballespi (1881), no van poder realitzar l'examen de llicenciatura fins a 1882 gràcies a un permís especial del govern ja que fins a l'any 1910 no es va derogar la llei que prohibia l'accés de les dones a les universitats. Per a ser plenament conscients d'aquesta revolució no hi ha més que consultar les estadístiques: En 1955 el percentatge de metgesses col·legiades a Espanya era l'1,06% del total, mentre que en l'actualitat és el 53,8%.

El destí professional d'aquestes llicenciades era habitualment l'Obstetrícia, la Ginecologia i la Pediatria, considerades com les especialitats "femenines", és a dir, aquelles que no implicaven tracte directe amb pacients masculins i aquesta discriminació sexista va persistir durant dècades. Concretament en l'àmbit de la Pneumologia, quan en 1967 es va fundar la Sociedad Española de Patología Respiratoria (SEPAR) entre els seus aproximadament tres-cents associats inicials no hi havia ni una sola dona, ara són més de 5.500 els socis i el percentatge femení és el 55,3%.

Si ens remuntem a èpoques anteriors, a la Tisiologia germen de l'actual Pneumologia, el resultat és el mateix. En 1930 Lluís Sayé i Sempere i Jacint Raventós i Bordoy van ser els cofundadors a Barcelona de l'Associació de Tisiologia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears que poc després passaria a denominar-se Societat Catalana de Tisiologia, més tard, en 1959, Associació de Patologia Respiratòria i finalment Societat Catalana de Pneumologia en 1973. Fa alguns anys, quan estava treballant en l'elaboració del meu llibre, La dona en la història de la Tuberculosi, vaig intentar localitzar a alguna tisiòloga a Catalunya en les primeres dècades del segle XX revisant el llistat de membres de la Societat de Tisiologia, publicacions, quadres mèdics de serveis hospitalaris i sanatoris antituberculosos etc., i l'única que vaig trobar va ser a la Dra. Rita Shelton i Villalón de la qual intentaré aportar les escasses dades biogràfiques que he pogut reunir.

Rita Shelton va néixer a Cuba en 1901, encara que el primer cognom fa pensar que el seu pare era d'origen angloamericà, i es va graduar en la Facultat de Medicina de l'Havana en 1925. Hi ha constància que va formar part de l'equip mèdic de la Càtedra de Patologia i Clínica Infants d'aquesta Facultat i que va tenir al càrrec seu una sala pediàtrica en el Sanatori Antituberculós de L'Esperança. També va tenir una activitat destacada en el desenvolupament del feminisme a l'illa, com el prova el fet que va presentar una comunicació al II Congrés Nacional de Dones en 1925. La seva vinculació amb la Tisiologia catalana s'inicia en 1927 en obtenir una beca de la Institución Hispano Cubana de Cultura per a especialitzar-se en Tisiologia infantil a Barcelona sota la direcció del professor Lluís Sayé i Sempere. Aquesta Institució s'havia fundat un any abans a l'Havana per iniciativa del jurista i historiador Fernando Ortiz Fernández i coordinació des d'Espanya de Santiago Ramón y Cajal, per a fomentar les relacions culturals entre tots dos països. Rita Shelton, juntament amb dos joves advocats, van ser els tres primers becaris.

A Barcelona va treballar intensament en el Servei d'Assistència Social dels Tuberculosos del carrer Rades que dirigia Sayé des de 1921. En principi, la beca era per a un període de formació de dos anys, però hi ha constància que va romandre més temps a la ciutat. Hi ha una fotografia d'un dels cursos sobre la vacuna BCG que organitzava Sayé, en la qual apareix, amb els cursetistes, formant part del quadre mèdic, i una altra, de 1934, en el sopar homenatge a Tomás Seix i Miralta, cap clínic del Servei, amb motiu del seu nomenament de professor auxiliar de la Càtedra de tisiologia de la Universitat Autònoma. En el llistat de socis de la Societat Catalana de Tisiologia de l'any 1934 (44 en total) el seu nom, cognom i domicili al carrer Pau Claris 11, consten en l'apartat de socis ingressats en el curs 1933-1934. Quant a la seva aportació científica a la tisiologia catalana, a més d'alguna comunicació en reunions científiques, les publicacions a les quals he pogut accedir són els següents: 1928. El diagnóstico bacteriológico de la tuberculosis intratorácica infantil. Sayé L, Shelton R. RMB, 10: 466-478 1933. Sobre el diagnòstic bacteriològic de la tuberculosis infantil per la inoculació del contingut gàstric al cobai. Sayé LI, Domènech-Alsina J, Shelton R, Annals Acad. Medi. XV: 181-186 1934. Reaccions pulmonars tuberculosas perifocals gegants en la primera infància. Sayé LI, Domènech-Alsina J, Shelton R. Butlletí de la Societat Catalana de Tisiologia. 87-97

A partir de 1934 el seu rastre es perd, no he pogut esbrinar la data del seu retorn a Cuba ni l'activitat professional que allí va desenvolupar, tan sols que va ser titular d'una càtedra d'Anatomia i Histologia Patològiques en Colón, província de Matanzas. Però Malgrat l'escassetat de referències significatives sobre la seva vida i la seva obra, crec que ha valgut la pena rescatar fugaçment de l'oblit a aquesta esforçada pionera.

Bibliografia. -

Cornudella J.: Estudio biográfico del profesor Luís Sayé i Sempere.
Publicaciones de la Real Academia de Medicina de Barcelona. 1979

Cornudella R.: Història de la Pneumologia a Catalunya. Hacer Ed. Barcelona.
1999

Sauret J.: La mujer en la historia de la tuberculosis. Respira Fundación
Española del Pulmón. SEPAR. Barcelona. 2015

Jesús Sauret Valet
Pneumòleg